

În tradiția poporului român, descântătorii sunt femei sau bărbați care acționează în mod benefic asupra oamenilor, prin gesturi simbolice și ritualice, dar și prin incantații, vindecându-i de o serie de boli (cum ar fi deochiul, încheieturi scrântite, sperieturi etc.). Din vechime până astăzi, putem vorbi de o ambiguitate a actului descântatului, dar și de una a statutului descântătorului.

Descântatul - atât la nivelul mentalității colective, cât și la nivelul descrierii și interpretării etnografice sau antropologice - a fost receptat fie ca manifestare a unei gândiri religioase, fie, dimpotrivă, ca practică magică, asimilată uneori cu magia neagră. Folcloristul român Ovidiu Bârlea (1983) afirmă că descântatul înglobează textul descântecului exprimat oral, cu mimica, gestică descântătoare și substanțele - suportul său material - uzitate în această practică ritualică.

În descântec, notează Ovidiu Bârlea, este esențială „credința străveche în puterea cuvântului rostit într-un anumit context ritual de a se îndeplini întocmai, însușire comună cu poezia colindelor și în genere a urărilor folclorice, inclusiv blestemele”. [Ovidiu Bârlea, Folclorul românesc, vol.2, București 1983, p. 13]. Descântecul ar putea fi descris fie ca „rugăciune populară”, fie ca „o poezie cu profil pragmatic”. [Bârlea, ibid.; vezi și Radu Răutu (ed.), Antologia descântecelor populare românești, 1998, București, p. 13].

Și la nivel social, este străveche ambiguitatea statutului de descântătoare, ea persistând până astăzi în mentalul colectiv. Un alt folclorist român, Adrian Fochi, stabilește diferența specifică dintre categoriile socio-profesionale arhaice de descântător, fermecător și vrăjitor, având ca reper efectul scontat - benefic sau malefic - asupra pacientului sau clientului acestora. În linii mari, descântecul are un efect benefic, în vreme ce vraja, făcătura au unul malefic.

Descântătorii fac în general bine, aduc folos, joacă rolul social de medic popular, comunitar. Din această cauză, sunt bine priviți: ei rostesc cuvinte care se apropie de rugăciune, sunt oamenii lui Dumnezeu, dar uneori sunt confundați cu fermecătorii sau chiar cu vrăjitorii. Fermecătorii fac în genere rău, aduc boli și neazuri, nenorociri, „nebunesc pe om”. Vrăjitorii ghicesc viitorul, norocul, stăpânesc voința altora, desfac farmecele, aduc pagubă, înnebunesc și nenorocesc oamenii [Adrian Fochi, Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, 1976, pp. 3-7]. Înainte de a ilustra principalele tipuri de descânțete, vom prezenta, pe scurt, modul în care privea îmbolnăvirea și boala omul arhaic autohton - țăranul român.

Descânțete felurite

Dacă cineva va avea curiozitatea să inventarieze categoriile descântecului românesc, va observa că ele sunt extrem de variate, pe măsura bolilor felurite, cele mai des întâlnite în mentalitatea comunităților sătești de altădată. Avem descânțete „de albeață” (cataractă), „de apucat” (crize convulsive), „de aprindere”, „de argint viu” (intoxicație cu mercur), „de aruncătură” (I. orice boală provocată și adusă în casă de un dușman; II. descântec malefic, făcut pentru a îmbolnăvi pe cineva), „de beșica cea rea” (antrax), „de brâncă” (erizipel), „de bubă” (furuncule, infecții ale pielii), „de cuțit” (colică, durere acută), „de deochi” (potrivit explicației lui Radu Răutu - ed. cit. p. 256 -, <<boală ce se manifestă la un om prin dureri de cap <<din senin>>, căscat, călduri, țuituri în urechi, vărsături; hemoragie nazală, ochi înfundati în orbite, slăbire fizică, lipsă de apetit.

Atinge și animalele, care tânjesc, tremură și mor; plantele, care se veștejesc repede; pomii care nu dau roade; lucrurile care se strică din senin>>), „de fapt” (boală cauzată de vrăji și farmece pe care și le fac femeile una, celeilalte), „de făcătură” (boală adusă în casă de un dușman prin vrăji), „de friguri” (paludism), „de gâlci” (amigdalită), „de junghi” (pneumonie, pleurezie), „de lungoare” (febră tifoidă), „de lipitură și zburător” (isterie), „de Muma pădurii” (I. personaj din mitologia populară care sperie copiii mici; II. insomnie), „de naștere grea”, „de pocitură” (epilepsie), „de săgetătură” (I. apoplexie; II. hemiplegie), „de scrântitură”, „de șarpe”, „de speriat”, „de urcior” (infecție a foliculului pilos pe pleoape), „de vătămătură” (boală de stomac), „de vânt” (nevralgie), „de zgaibă” (I. bubă mică, rană pe cale de vindecare; II. coaje pe o rană; III. boală de ochi; IV. boală a vitelor). Cele mai frumoase descântece sunt cele de dragoste. De regulă, apelau la ele tinerele fecioare, dornice să își găsească viitorul soț, cu care să se mărite. Nu e de mirare, deci, că invocau soarele, luna, stelele să le sporească frumusețea. Un descântec de dragoste poartă numele de „Chemarea soarelui”.

Iată cum sună: „Sfinte soare,/ Sfânt Domn mare!/ Eu nu rădic vânt/ De la pământ,/ Ci cercul tău/ În capul meu,/ Razele tale/ În genele mele./ Sfinte soare,/ Sfânt Domn mare!/ Ai 44 de răzișoare,/ Patru mi le dă mie/ Și patru ține-le ție;/ Două să mi le pun/ În sprâncenele mele,/ Și două în umerii obrazului,/ La toți feciorii să le par/ Cireș de munte înflorit,/ Cu mărgăritar îngrădit!” [Radu Răutu (ed.), Antologia descântecelor populare românești, 1998, București, p. 139] În majoritatea descântecelor întâlnim următorul scenariu: descântătoarea o invocă pe Maica Domnului sau pe sfinții lui Dumnezeu să se coboare din cer în trupul suferindului și să alunge de acolo boala.

Întrun descântec de deochi, Maica Domnului restaurează corpul omului suferind, bucată cu bucată: „[Maica Precista] Îndărăt la Ion se-ntorcea/ Și pune-a:/ Păr la păr,/ Spate la spate,/ Inimă la inimă,/ Ficați la ficați,/ Sânge la sânge/ Și os la os:/ L-a făcut mai sănătos/ De cum a fost./ Maica Domnului/ De mână l-a luat/ Și l-a aruncat/ În sorbu mărilor,/ În bătaia vânturilor,/ În apa lui Irod l-a aruncat/ Și l-a spălat pe trupu tot,/ Durerile de vârv le-a aplecat,/ Din rădăcină le-a secat,/ Cuibu le-a fărâmat/ Și câinii le-a mâncat”. (idem, pp.34-35) În cea mai cunoscută variantă a textului descântecului împotriva deochiului, deochiul este alungat în pustiu, unde „cocoș nu cântă, câine nu latră”.

Aceeași idee a alungării bolilor, prin intermediul incantației și practicilor magico-religioase o întâlnim în tradițiile șamanice. [Celor doritori să studieze tehnicile șamanice de vindecare le recomandăm următoarele lucrări: Olga Kharitidi, Cercul revelației. Secretele străvechi ale magiei și vindecării siberiene, 2010, București; Mircea Eliade, Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului, București, 1997]

Studiu de caz: Veta Bercaru, de profesie descântătoare

Veta Bercaru are 83 de ani și locuiește în satul Florești, comuna Beceni, în județul Buzău. De mai mulți ani este văduvă. A deprins arta descântatului, și a învățat să se roage, de la bunica ei. Ne-a mărturisit: „Mi-a fost drag să le învăț. Pe acestea [descânțele] nu le-am uitat, dar acum, dacă îmi trebuie ceva, trebuie să mă duc de trei ori la lucrul ăla”. Nu oricine poate să fie descântătoare/tămăduitoare. Trebuie, într-un anumit fel, să fii un ales. Tanti Veta mărturisește: „Eu am făcut doi băieți gemeni. Numai cine a făcut doi băieți gemeni are leac”. Am cules de la ea mici secrete privind practica tradițională - cu origini arhaice - a descântatului.

Ca orice descântătoare profesionistă, cunoaște mai multe tipuri de descântec. De la comunele descânțele de deochi sau de aplecate, până la cele mai elaborate. Nu doar oamenii se deoache, ci și animalele. În viața cotidiană a țăranului, de multe ori se petrece următoarea situație: vaca deocheată nu mai dă lapte sau nu mai stă să o mulgă stăpânul. Descântecul pentru animalul deocheat se rostește în anumite zile: se descântă marțea, joia și sâmbăta. În logica actelor magico-religioase, timpul nu este unitar, nici neutru - cum este timpul nostru profan.

Anumite zile ale săptămânii sunt mai puternice, mai eficiente, iar altele mai slabe. Se poate întâmpla ca un om să se sperie foarte tare de ceva. În lumea satului te poate impresiona negativ întâlnirea cu un animal (un câine feros de pe uliță, întâlnirea cu ursul sau lupul în pădure) sau faptul că ai fost martor la un accident mortal. Noaptea poți suferi, din acest motiv, de coșmaruri sau de insomnie.

Din pricina fricii, copiii de o vârstă mică, pot face pe ei, noaptea, în pat. Satul românesc avea un leac pentru revenirea la normalitate: descântecul de sperietură. De la sperietură, ne lămurește Veta Bercaru, te doare rău după ceafă și ai o stare de somnolență. De speriat se descântă doar luna, miercurea și vinerea. Dacă ți-ai scrântit mâna - o altă situație frecventă în viața țăranului, care e nevoit să trebăluiească permanent prin casă, în ogradă sau la câmp -, dacă ți se descântă și îți bandajează mâna cu ceva, îți trece.

Ciprian Voicilă